

Helsingin koululaitosta kehittämässä peruskoulun alkuvuosina

Peruskoulujärjestelmään siirryttiin Suomessa epätavanomaisesti alkaen Lapista ja päätyen pääkaupunkiseutuun. Mitä etelämmäksi tultiin, sitä enemmän siirtymisoperaatioon tuli soraääniä. Kireimmät "koulutaistot" käytiin Helsingissä, jossa oli yli 50 yksityistä oppikoulua. Polemiikki tiedotusvälineissä vanhan ja uuden koulujärjestelmän eduista ja haitoista oli alkanut jo ennen koulujärjestelmälain hyväksymistä ja se jatkui voimakkaana niin kauan, kunnes Helsingin kaupunginvaltuusto lukuisten neuvottelujen tuloksena hyväksyi oman koulusuunnitelmansa. Vaikka olen laatinut Helsingin koulusodista kirjan v. 1988 ja kuvannut v. 2003 kirjoittamassani Pääkaupungin peruskoulun 25-vuotishistoriassa yksityiskohtaisesti erilaisia kehityskulkuja Helsingin koululaitoksessa, haluan tässä artikkelissa kuvata lyhyesti merkittävimpiä tapahtumia hieman subjektiivisemmin kuin em. julkaisuissani.

Tulin peruskoulutaistojen keskelle Helsinkiin

Yksityisoppikoulujen liitto elätteli vielä 1960-luvun lopulla toivoa, että pääosa helsinkiläisistä yksityiskouluista voisi jäädä korvaaviksi kouluiksi ja yksityisiksi lukioiksi. Yksityiskoulujen kannattajat perustivat Helsingin yksityisoppikoulut ry -nimisen yhdistyksen (Hyryn), jonka tehtäväksi tuli edistää korvaavien koulujen syntymistä. Samaan aikaan yhtenäiskoulun kannattajat propagoivat voimakkaasti peruskoulun ja kunnan lukion puolesta. Heillä oli valtion kouluhallinto tukenaan ja Hyry oli puolestaan onnistunut saamaan pääkaupungin päättäjien enemmistön korvaavien koulujen kannalle. Molemmilla rintamilla oli kirjoittajavoimia ja rahaa propagandan tekemistä varten. Pääkaupungin ulkopuolisista kouluasiantuntijoista tuntui, että Helsinki oli kuin muurahaispesä, jonne menemisestä minuakin Kuopiossa ollessani varoitettiin. Uskoin kuitenkin

suomalaiseen demokratiaan ja uskaltauduin hakemaan Helsingin koulutoimenjohtajan virkaa.

Minut valittiin Helsingin kaupunginvaltuuston kokouksessa marraskuussa 1974 suhteellisen selkein valintanumeroin, vaikka lehdistön mukaan valinta oli viimeiseen päivään asti epävarma kokoomuksen ja demarien riidellessä nimenomaan tästä nimityksestä. Lopulta, kun kokoomus lupasi demareille henkilöstöasiankeskuksen päällikkyyden ja koulutoimen apulaisjohtajan viran, demarit asettuivat kannattamaan minun valintaani ja näin yhdeksän kuukautta kestänyt kylmä kausi Helsingissä mainittujen pääpuolueiden välillä loppui. Mutta tämä sopu ei jatkunut enää koulusuunnitelmaa sorvattaessa. Sitä valmistettaessa pääsin osaltani kehittämään Helsingin koululaitosta johtaessani koulusuunnittelutyötä. Tällöin oli koulujärjestelmälain ja muiden määräysten mukaisesti suunniteltava pääkaupungin uuden koululaitoksen hallinto, sen opetus, uusia koulurakennuksia ja välineistöä sekä muita uuteen koululaitokseen liittyviä toimintoja.

Muutamia vuosia ennen Helsinkiin tuloani oli täällä toiminut kaupunginhallituksen nimittämä koulukomitea, jota johti edeltäjäni, kouluneuvos Walter Erko. Se olisi mietinnössään v. 1970 halunnut säilyttää vanhan koulujärjestelmän lisäämällä sosiaalisia etuja oppikoulujen oppilaille, mutta sellainen uudistus ei uusien koululakien mukaan riittänyt. Toinen, opetusministeriön asettama Helsingin koulusuunnittelua pohtinut ryhmä, teki eräitä ehdotuksia, mutta sen työ katkesi pian, sillä koulujärjestelmälain mukaan jokaisen kunnan tuli perustaa lain määrittelemä koulusuunnittelutoimikunta, jonka tehtävänä oli laatia päätäville elimille koulusuunnitelmaehdotus. Tämä toimikunta perustettiin Helsinkiin 1970-luvun alkuvuosina. Tämän toimikunnan päätösten valmisteluun paneuduin koko tarmollani. Minua auttoi se, että olin pari vuotta aikaisemmin ollut valmistelemassa en ainoastaan Kuopion vaan koko Pohjois-Savon siirtymistä peruskoulujärjestelmään. Mutta vielä oli tutustuttava Helsingin silloiseen koulutilanteeseen ja mielipideilmastoon sekä kunnallisiin hallinnollisiin kuvioihin, jotta pääkaupungin johtaminen uuteen koulujärjestelmään voisi onnistua parhaalla mahdollisella tavalla.

1970-luvun puolivälissä toimivat Helsingissä vielä suomen- ja ruotsinkieliset kansakoulujen johtokunnat ja niiden kansliat sekä molempien kieliryhmien yhteinen koulusuunnittelutoimikunta ja sen työrukkana: koulusuunnittelutoimisto. Mainittuun toimikuntaan Helsingin kaupunginvaltuusto oli valinnut nimekkäimpiä jäseniään ja muita kouluasiantuntijoita. Toimikuntaa johti entinen opetusministeri ja valtuuston pitkäaikainen puheenjohtaja Jussi Saukkonen ja sen

kokoukset venyivät viisi - kuusituntisiksi, vaikka johtamani koulu-suunnittelutoimisto toi asiat monipuolisesti valmisteltuina päätettäviksi ja vaikka vähintään yksi toimikunnan neljästä jaostosta oli asiat käsitellyt ennen varsinaisen toimikunnan kokouksia. Saukkosen vetäytyttyä v. 1976 tästä tehtävästä koulu-suunnittelutoimikunnan puheenjohtajaksi valittiin Jouni Apajalahti.

Suurimmat erimielisyydet koskivat yksityisten oppikoulujen tulevaa asemaa. Alkuperäisen koulujärjestelmälain mukaan yksityiset koulut olisivat saaneet itse valita, halusivatko ne luovuttautua varoineen ja velkoineen sijaintikuntansa koululaitoksen osaksi vai ryhtyä ns. peruskoulua korvaavaksi kouluksi ja yksityiseksi lukioksi. Aluksi lähes kaikki helsinkiläiset yksityiset oppikoulut halusivat valita jälkimmäisen vaihtoehdon, sillä Hyry oli lukuisissa laivaseminaareissaan kouluttanut yksityisten koulujen johtokunnan jäsenet tämän vaihtoehdon kannattajiksi. Itse edustin, kuten myös koulu-suunnittelutoimikunnan ja kaupunginvaltuuston enemmistö, alkuperäisen lain mukaista valinnan mahdollistavaa linjaa. Vasemmisto olisi halunnut muuttaa yksityiset oppikoulut kunnan kouluiksi tai jättää ne ilman tehtävää.

Vähän ennen pääkaupunkiseudun siirtymistä peruskoulujärjestelmään, joka tapahtui 1.8.1977, koulujärjestelmälakia muutettiin niin, ettei enää koulu vaan kunta sai tehdä valinnan, halusiko se käyttää yksityistä oppikoulua uudessa systeemissä. Kunnalliset kansakoulut ja valtion omistamat oppikoulut siirtyivät ilman neuvotteluja sijaintikuntansa peruskouluiksi ja lukioksi. Helsinki ei kuitenkaan halunnut evätä yksityiskoulujen valinnan vapautta, jolloin taistelut koulujen tulevasta asemasta jatkuivat. Vasemmiston edustajat olisivat halunneet poistaa oppilaspiirit eli oppilaat monilta yksityiskouluilta, mutta sellaista päätösehdotusta en esittänyt eikä koulu-suunnittelutoimikunnan enemmistö sellaista vaatinut.

Todetessaan eduskunnan päättäneen siirtymisestä uuteen koulujärjestelmään Kansakoulunopettajien liitto ja Oppikoulunopettajien liitto päättivät joulukuussa 1973 yhdistyä Opettajien ammattiliitoksi (OAJ:ksi), joka ryhtyi kannattamaan luovuttautumista kunnalle. Peruskoulujen opettajilla oli uusien säännösten mukaan eräitä etuja verrattuna korvaaviksi kouluiksi jäävien koulujen opettajiin, jos kohta korvaavillekin kouluille oli laissa luotu vähintäänkin tyydyttävät toiminnan mahdollisuudet. Kunnan kouluksi muuttuminen olisi vapauttanut yksityisen oppikoulun johtokunnan jäsenet koulujen veloista, koska ne olisivat siirtyneet kunnalle. Yksityisoppikoulujen johtokunnissa olevat opettajien edustajat ja OAJ yhdessä monien poliitikkojen ja eräiden

*Tästä provosoi-
vasta esitteestä
kinasteltiin leh-
distössä kiivaas-
ti, koska perus-
koulun kannatta-
jien mielestä e-
sitteessä oli vää-
rää tietoa.*

pedagogiikan asiantuntijoiden kanssa valistivat näistä asioista mm. yksityiskoulujen johtokuntien jäseniä. Näin jäsenten mielipiteet alkoivat monissa kouluissa kääntyä.

Lopputulos oli, että pääosa Helsingin yksityisoppikouluista luovutettiin kaupungille, mutta tusinan verran vahvimpia yksityiskouluja jäi korvaaviksi kouluiksi ja yksityisiksi lukioiksi. Helsingissä oli näiden lisäksi useita vieraskielisiä kouluja, Steiner-kouluja ja Juutalainen koulu, jotka saivat ns. vastaavan koulun aseman. Kaikkia kouluja avustettiin niin paljon, että oppilaskohtaiset menot voitiin pitää suurin piirtein samansuuruisina pääkaupungin erilaisissa kouluissa.

Ruotsinkielisillä oppikouluilla oli omat ongelmansa. Vuosikymmenten saatossa niitä oli rakennettu Helsinkiin runsaasti. Kun tämänkielinen väestö oli vähentynyt nopeasti sotien jälkeen, oli koulurakennuksia liikaa, mutta ruotsinkieliset keksivät useimmille koulukäyttöä, vain jokunen rakennus annettiin muuhun käyttöön. Useimmista oppikouluista tehtiin joko yläasteita tai lukioita, jolloin rakennukset säilyivät koulukäytössä, mutta suhteellisen väljinä. Päätyön tässä raskaassa tehtävän osoittamisessa tai ilman tehtävää jättämisessä vanhoille

Vuosina 1975-76 pidettiin ns. YTV-alueen koulutoimen luottamus- ja virkamiesten yhteisiä neuvottelutilaisuuksia. Tässä eräs sellainen. Edessä oikealla apulaiskaupunginjohtaja Loimaranta ja allekirjoittanut.

oppikouluille tekivät rk. koulutoimenjohtaja Paul Hägglund ja rk. jaoston puheenjohtaja, yliopettaja Börje Mattsson.

Pääkaupunki siirtyy uuteen koulujärjestelmään

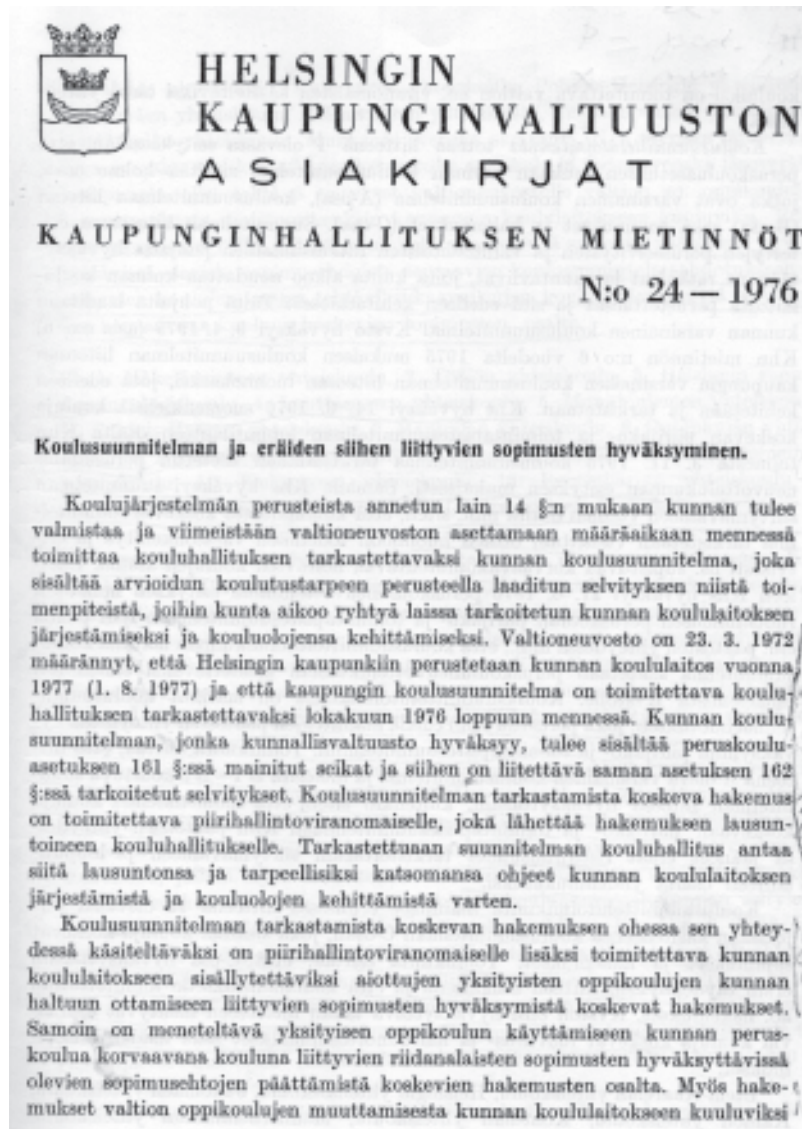
Koulusuunnittelutoimikunta sai vuoden 1976 keväällä valmiiksi ehdotuksensa Helsingin koulusuunnitelmaksi, jossa määriteltiin kouluhallinnon ja opetuksen suuntaviivat, jokaisen yksityiskoulun asema ja jokaiselle opettajalle uusi tehtävä uudessa koulusysteemissä. Kaupunginhallituksessa olleet vasemmistopoliitikot saivat viime hetkillä aikaan vielä ns. peruskouluneuvottelukunnan. Sen kokouksissa keksittiin uusi käsite: supistuvan tehtävän saava koulu. Tätä käsitettä eivät koululait tunteneet, mutta sen avulla vasemmisto toivoi voivansa lopettaa useiden yksityisten koulujen toiminnan. Näillä muutoksilla Helsingin koulusuunnitelma hyväksyttiin valtuustossa aamuyöllä 9.12.1976. Olin siellä tavattavissa valtuutettujen mahdollisia kysymyksiä varten ja neuvottelinkin monen kanssa. Kun suunnitelma

lopulta hyväksyttiin, se läpäisi Uudenmaan lääninhallituksen ja kouluhallituksen tarkastuskäsittelyt. No, ilman näitä "suppenevia kouluja", jotka eivät kuitenkaan lopettaneet toimintaansa, ei Helsingin koulusuunnitelmaa olisi saatu hyväksytyksi.

Vihdoin 1.8.1977 peruskoulujärjestelmä korvaavine kouluineen ja yksityisine lukioineen pääsi käynnistymään Helsingissä ja sen ympäristökunnissa (Vantaalla, Espoossa ja Kauniaisissa) kolmen vuoden siirtymisajalla. Lain mukaisesti Helsinkiin perustettiin koululautakunta suomen- ja ruotsinkielisine osastoineen. Lautakuntaa ja sen suomenkielistä osastoa johti alusta pitäen parikymmentä vuotta Yrjö Larmola, jonka kanssa yhteistoimintamme sujui erittäin hyvin vaikeusakin asioissa. Koulujen tasolla toimi peräti viisi elintä, joilla kullakin oli tietty määrä päätäntävaltaa. Ne olivat johtokunta, rehtori, opettajakunta, muu henkilökunta ja oppilaskunta.

Pääkaupungissakin otettiin 1.8.1977 käyttöön valtakunnallinen opetussuunnitelma POPS-70, jota oli seurattava tarkasti kaikissa Suomen kouluissa muutaman vuoden ajan. Oli ikävää, että valtio itse supisti alun perin pedagogisesti rikkaaksi muotoiltua opetussuunnitelmaa huomattavasti köyhemmäksi, kun paljon valinnanmahdollisuuksia sisältävä opetusohjelma olisi syönyt paljon enemmän rahaa kuin suppeampi ohjelma. Kaikesta huolimatta pääsimme kehittämään Helsingin koululaitosta seuraavina vuosina yhä kiihtyvällä vauhdilla. Itse siirtyminen uuteen järjestelmään oli niin helppo kuin olin olettanutkin, kun pelottelevat kannanotot tiedotusvälineissä pääkaupungin kouluongelmista loppuivat em. "suppenevien koulujen" sopuun.

Ennen uuteen koulujärjestelmään siirtymistä oli saatava aikaan myös Helsingin koulutoimen johtosääntö, jonka valmistamista varten perustettiin johtamani suunnitteluryhmä. Saimme muutamilta aikaisemmin peruskouluun siirtyneiltä kaupungeilta nähtäväksemme niiden johtosäännön ja luonnollisesti tutkimme tarkasti uusien säädösten hallintoa koskevat kohdat. Näin toimikunnassa syntyi johtosääntöehdotus, joka käytiin läpi koululautakunnassa ja hyväksyttiin pienin muutoksin kaupungin päättävissä elimissä. Johtosäännön perusteella muodostettiin Helsingin kouluvirasto, jossa oli kaksi koulutoimenjohtajaa, joista suomenkielinen määrättiin virastopäälliköksi ja rk. koulutoimenjohtaja sekä neljä osastoa: sk. opetusosasto, talousosasto, hallinto-osasto ja rk. osasto. Sk. opetusosastoa johti Heikki Punnonen, hallinto-osastoa Heikki Helle ja talousosastoa Lauri Manninen. Hallinto-osastoon kuuluvan koulusuunnittelutoimiston päällikkönä toimi Paula Sermilä ja sk. opetusosastoon kuuluvan pedagogisen toimiston päällikkönä Maija

Tällainen oli Helsingin kaupunginvaltuuston tosipitkän istunnon tärkeimmän asiakirjan eli Helsingin koulusuunnitelman ensimmäinen sivu. Esityslistan liitenippu oli siihen astisista laajin ja painoi yli kaksi kiloa.

Tästä kaavakuvasta selviää Helsingin kouluviraston eri osastot ja niiden alaiset toimistot peruskoulun alkuvuosina.

Pöyhönen. Ennen kouluviraston muodostamista kouluun suunnittelu- toimisto toimi itsenäisesti koulutoimenjohtajan alaisena.

Helsingin koulujen opetuksen kehittämistä jatkettiin uudessa koulujärjestelmässä

Kouluhallitus pyrki pääjohtaja Erkki Ahon alkuvuosina valvomaan, että peruskoulujen opetussuunnitelmaa noudatetaan kaikissa kouluissa pilkun tarkasti. Lukio-opetuksen puolella oli hieman enemmän vapautta. Ensimmäinen Helsingin koululaitoksen omailemainen kehityspiiri olivat erikoislukiot. Olin tutustunut kahteen erikoislukioon Savonlinnassa ja Kuopiossa, jossa jälkimmäisessä olin johtokunnan puheenjohtaja jo ennen peruskoulujärjestelmää. Sain "myydyksi" erikoislukioidean Helsingin uudelle koululautakunnalle, joka ryhtyikin nopeasti valmistelemaan useiden erikoislukioiden perustamista. Tietyt koulut olivat siihen erittäin halukkaita.

Pääkaupungin ensimmäiseksi erikoislukioksi muutettiin v. 1979 Kruununhaan lukio, myöhemmin Sibeliuslukioksi nimetty oppilaitos. Sitä seurasivat vuosikymmenen vaihteessa Mäkelänrinteen urheilulukio ja Itä-Keskuksen kielikoulu. 1980-luvun puolivälissä Kallion lukiosta muodostettiin ilmaisutaitolukio, koska tämä koulu oli kuuluisa mm.

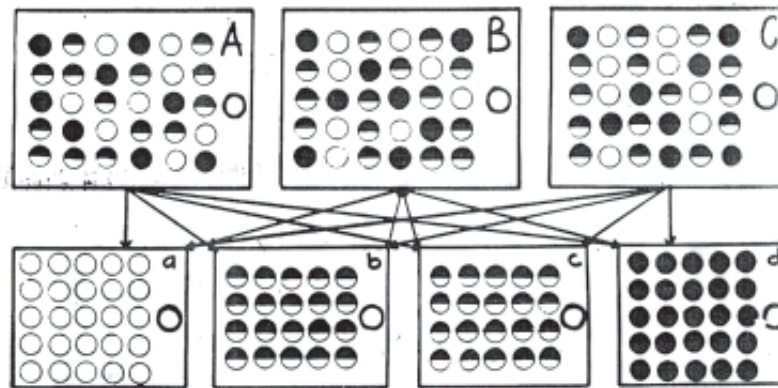
Pääkaupungin erikoislukioista kuuluisimmaksi tuli Sibeliuslukio, kun sen kuorot ja musiikkiyhtyeet järjestivät usein yleisökonseritteja. Kuva osoittaa, että tilaisuudet olivat suosittuja.

kirjailijoiden kasvattamisesta. Viereinen Torkkelin lukio pyrki samaan aikaan myös taidelukioksi ja sain neuvottelemalla aikaan taideaineiden kahtiajaon siten, että kirjallinen ja teatteri-ilmaisu sekä filmin tekeminen sisällytettiin Kallion ilmaisutaitolukion opetussuunnitelmaan ja kuvataide sekä valokuvaus Torkkelin kuvataidelukion ohjelmaan. Myöhemmin perustettiin lisää erikoislukioita: Meilahden luonnontieteellinen ja Myllypuron atk-lukio ja muitakin. Kielipainotteisia kouluja oli olemassa jo ennen peruskoulua. Omaleimaisuus lähti näin laajenemaan Helsingissä ja meni liiankin pitkälle 1990-luvun valtakunnallisissa opetussuunnitelman ohjeissa, joita myöhemmin muutettiin.

Vuoden 1970 valtakunnallinen peruskoulun opetussuunnitelma oli jo sinänsä huomattava pedagoginen, sosiaalinen, taloudellinen ja yhteiskunnallinen kehitysaskel Suomen koulutoimessa. Kaikki suomalaiset koululaiset saivat peruskoulussa tilaisuuden suorittaa ilmaiseksi aikaisempaa keskikoulua vastaavat tiedot ja taidot. Pedagogisesti merkittävimpiä olivat vieraan kielen opetuksen levittäminen kaikkiin kuntiin, joskin vain Helsingissä syntyi opetusryhmiä joka vuosi saksan,

ranskan ja venäjän kielissä. Yläasteen tasokurssit ja lukuisat valinnaiskurssit olivat todella suuria edistysaskeleita vanhaan koulujärjestelmään verrattuna. Helsinki alkoi soveltaa peruskoulun opetussuunnitelmaa lukuvuoden 1977-78 alusta viidellä alimmalla luokalla ja yläasteen ensimmäisellä luokalla. Vuosi kerrallaan otettiin käyttöön POPSin seuraavien lukuvuosien oppimäärät. Valitettavasti tasoryhmistä luovuttiin lain määräyksellä muutamia vuosia myöhemmin eikä tuntikehyskään tätä heikennystä ole korvannut.

TASOKURSSIEN MUODOSTAMINEN

A-C ovat perusopetusryhmiä (luokkia), joista muodostetaan a-d tasoryhmiä kuten yllä
 ○ lahjakkaat oppilaat esim. englannin kielessä (1ryhmä)
 ● keskilahjakkaat englannin kielessä (2ryhmää)
 ● heikoimmat englannin kielessä (1ryhmä)
 ○ opettaja

Yllä oleva kaavakuva osoittaa, miten erään koulun kolmesta perusluokasta muodostetaan matematiikan ja vieraitten kielten neljä tasoryhmää.

Vaikka peruskoulun opetussuunnitelma oli uudenaikainen, oli koko valtakunnan opetuksen siihen tiukasti sitominen virhe. Ei kai esimerkiksi Utsjoen ja Helsingin koulujen opetussisältö voi olla samanlainen. Molempien kuntien ammattikuntarakenne on aivan erilainen ja koulun tulee kasvattaa oppilaitaan tuleviin ammatteihin. Utsjoella voidaan painottaa pohjoisen ammatteihin kasvattavia aineksia. Pääkaupungin koulujen opetussisältöjen vaatimukset ovat toiset. Yritimme peruskoulun alusta alkaen saada lupaa muutamien musiikki-, liikunta- ja kuvaamataituluokkien perustamiselle, mutta kesti neljä vuotta, ennen kuin kouluhallitus tähän

suostui. Muutamien koulujen opettajat olivat hyvin valmiita kokeiluun, samoin oppilaiden vanhemmat. Ns. harvinaisia kieliä toki saatiin Helsingissä opettaa sekä peruskouluissa että pääkaupungissa jo ennen peruskoulua olleissa vieraskielisissä kouluissa, mutta muu poikkeaminen POPS-70:n sisällöstä kiellettiin.

Vaikka jo vanhassa koulujärjestelmässä voitiin muodostaa musiikkikerhoja, vasta peruskoulun musiikkiluokkiin voitiin ottaa musiikkilahjakkaita oppilaita laajalta alueelta ja päästä täten musiikin oppimisessa pidemmälle.

Vasta kuntakeskeisen opetussuunnitelman kaudella, vuodesta 1985 eteenpäin, saimme laatia pääkaupungin omat opetussuunnitelmat alasteelle, yläasteelle ja erityisopetukseen. Niiden työstämisessä kaupungin parhaat opettajavoimat pääsivät sen väljyyden puitteissa, minkä säädökset ja kouluhallituksen ohjeet sallivat, rakentamaan kaupungin kaikkia saman asteen kouluja koskevia, vaikkakaan ei vielä voimakkaan omaleimaisia opetussuunnitelmia. Työryhmien ehdotusten esittely koululautakunnalle olivat asia, joilla pääsin konkreettisemmin osallistumaan pääkaupungin koulutoimen kehittämiseen. Toki toimikuntien ehdotukset käsiteltiin ensin lautakunnan ao. jaostoissa. Koulutoimenjohtajalla oli myös oikeus ehdottaa rehtorit ja opettajat vakinaisiin virkoihin. Suuri merkitys oli eri oppiaineiden opetuksen ohjaajilla, joiden asiantuntemusta Helsingin kouluvirasto käytti kaikissa kehi-

tyssuunnitelmissaan. Kollegani Paul Hägglund esitteli rk. koulujen vastaavat asiat omalle lautakunnan rk. osastolleen.

Koulutoimesta tiedottaminen kuului jo ennen peruskoulua koulutoimen johtajan velvollisuuksiin. Walter Erkon aikana Helsingin koulusuunnittelutoimistoon otettiin ensimmäinen ammattimainen tiedottaja, jollaisia lisättiin minun virka-aikanani. Ensimmäinen kaikkien oppilaiden vanhemmille ja kaikille opettajille jaettava sanomalehti oli nimeltään "Helsingin koulutoimi tiedottaa" ja sen ensimmäinen numero ilmestyi v. 1976. Sanomalehtiä lukeva yleisö oli sitä ennen tuhansilla koulua koskevilla artikkeleilla kasvatettu kiinnostumaan kouluasioista. Ennen peruskoulua esiintyi lehdistössä toinen toistaan raflavampia artikkeleita, joita olen käsitellyt yksityiskohtaisemmin kirjassani Helsingin koulusodat. (Kauranne 1988)

Helsingin kouluviraston johtavien viranhaltijoiden ja tiedottajien tehtävänä oli antaa oikeaa tietoa helsinkiläisille, sillä monet tiedotusvälineiden Helsingin koululaitosta koskevat jutut olivat väärää tietoa tulvillaan. Puolitotuus on samalla puolivalhetta, jos tiedottaa tietoisesti asioista vain haluamansa osan. V. 1976 Helsingin kouluvirasto valmisti ja jakoi kaikkien pääkaupungin koulujen oppilaiden koteihin tiedotuslehtisen "Peruskoulu tulee Helsinkiin". Oppilaiden vanhempien pysymiseksi ajan tasalla kouluvirasto perusti Tietovarpu/Griffeln –nimisen, kaksikielisen tiedotuslehden peruskoulun lähtöhetkestä alkaen. Se jaettiin noin kerran kuukaudessa kaikkien oppilaitten koteihin ja Helsingin virastoihin sekä päättäjille. Oikean tiedon antaminen sekä opettajille, oppilaiden vanhemmille ja päättäjille auttoi suuresti koulutoimen kehittämistä Helsingissä. Kun koulusuunnitelma oli hyväksytty valtuustossa, järjestimme eri puolille Helsinkiä tiedotustilaisuuksia oppilaiden vanhemmille, miten kussakin kaupunginosassa peruskoulujärjestelmä tulisi toimimaan. Yleisöä saapuikin kaikkiin tilaisuuksiin "tuvan täydeltä".

Opetuskokeiluja ja opetuksen kehittämistä Helsingissä 1980-luvulla

Vaikka peruskouluissa sovellettiin tiukasti valtakunnallista opetussuunnitelmaa 1980-luvun puoliväliin asti, riitti pääkaupungissa pedagogista kehittämistä, esimerkiksi menetelmien kokeilua peruskouluissa, sisällön kokeilua lukioissa ja erityisopetuksen kehittämistä kaikilla kouluasteilla, samoin luokan ulkopuolisten toimintojen kehittelyä. Helsingissä oli ns. koulukokeilu-toimikunta, johon itsekin kuuluin.

1980-luvun puolivälissä tuotiin Suomen koululaitokseen ns. tuntikehysjärjestelmä. Huomasin Norjassa vieraillessani, että se oli lainattu sieltä, vaikka sitä Suomessa mainostettiin suomalaiseksi keksinnöksi. Viikkotuntikehysten ottaminen maamme kouluihin oli sinänsä hieno uudistus, koska se oli tasapuolinen eri kouluja ja kuntia kohtaan. Helsingissä se vaati soveltamista koulujen suuren kirjavuuden johdosta. Viraston opetusosasto kehitti rehtorien kanssa neuvotellen pääkaupunkiin sopivan tuntikehysten jakamistavan.

- - -

Jo saman vuosikymmenen alkuvuosina automaattinen tietojenkäsittely teki tuloaan koulutoimeen. Kirjoitin siitä artikkelin Suomen kunnallislehteen, joka levisi kuntien päättäjäille.

Aluksi atk otettiin käyttöön Helsingin kouluhallinnon alueella. Se sopikin hyvin mm. palkanmaksuun ja eräisiin muihin hallinnon tehtäviin. Kokeilujen tuloksena kehitettiin myös koulujen lukujärjestyksen laadintaa varten tietokoneohjelma, jossa kokeilussa pääkaupungin koulut olivat vahvasti mukana. Aluksi tuntui siltä, että tietokoneen avulla ei pystytä aikaansaamaan onnistuneita lukujärjestyksiä, joissa oli hyvin paljon muuttuvia tekijöitä. Muutamien kokeiluvuosien jälkeen saatiin kuitenkin kehitetyksi rehtorien työtä suuresti helpottava ohjelma.

Toinen asia oli tietokoneavusteisen opetuksen käyttö perinteisten opetusmenetelmien ohella. Kokeilua suoritettiin mm. atk-asioihin painottuneessa Myllypuron lukiossa. Opettajat ja oppilaat olivat kyllä innostuneita, mutta oppitunnin kuluessa saatiin hyvin vähän vastauksia opiskeltaviin aihealueisiin. Seuratessani esim. yhteiskuntaopin tunnilla oppilaiden etsimistä vastauksia opettajan laatimiin kysymyksiin, totesin, että aluksi Suomen lakikokoelman ja sieltä oikean lain etsimiseen meni keskimäärin 10 minuuttia ja toiset 10 minuuttia oikean lakipykälän löytämiseen, josta vastaus opettajan yhteen kysymykseen löytyi. Oppilaiden tiedonetsintätaito kylläkin kasvoi, mutta aikaa kului liian paljon siihen. Onneksi kustantajat valmistuttivat eri oppiaineisiin sopivia tietokoneohjelmia ja videoita, jotta oppitunnin kuluessa voitiin löytää vastauksia runsaasti.

Atk eteni sittemmin nopealla vauhdilla Helsingin kouluissa. Mainitsen erityisesti Herttoniemen ala-asteen, jossa lähes kaikki oppilaat kuuluivat oman luokkatasonsa atk-kerhoon. Innostus uuteen välineeseen oli niin suurta, että sekä oppilaat että muutamat vanhemmat istuivat iltakausia koulujensa tietokoneiden ääressä. Vastaavasti kävi muissakin kouluissamme.

Kaupunki alkoi myöntää varoja yhä enemmän koulujen atk-hankintoihin ja jokaiselle yläasteelle ja lukioon nimettiin atk-toiminnoista vastaava opettaja. Kouluviraston av-toimisto muuttui pian atk-toimistoksi ja sinne saatiin lukuisia atk:n taitajia korjaamaan koulujen tietokoneissa esiintyneitä häiriöitä. Aluksi perustettiin atk-luokat noin kolmasosaan lukioista ja noin parinkymmenen tietokoneen ryvästä kierrätettiin saman lukuvuoden aikana kolmessa eri lukiossa. Se oli luonnollisesti hankalaa ja tietokoneet saattoivat vaurioituakin kuljetusten aikana. Vähitellen saatiin aikaan kaikkiin yläasteen ja lukion kouluihin atk-luokat ja 8-16 kappaletta tietokoneita. Valinnaisesta oppiaineesta tuli pian pakollinen. Myöhemmin jokainen oppilas sai oman sähköpostiosoitteensa ja pian oppilaat ohittivat taidoissaan tavalliset opettajat paitsi atk-opettajia.

Kuvasta näkyy, että pojat ovat innokkaita tietokoneen käyttäjiä.

Suomeen tulleista maahanmuuttajista suuri osa on sijoittunut Helsinkiin, josta on ollut seurauksena, että kouluhimme on tullut sadoittain maahanmuuttajaoppilaita erittäin monista maista. Pääkaupunki joutui näin ollen ensimmäisenä kehittämään maahanmuuttajataustaisten oppilaiden opetusta. Nuorimmille oli annettava omalla äidinkielellään alkeisopetus ja hankittava ao. kielen taitajia opettajiksi. Sitten oli kehitettävä sopiva tapa siirtyä opiskelemaan suomenkieltä tai rk. kouluissa

ruotsinkieltä. Oppilaat oli saatava kotoutumaan ja tässä suhteessa mm. koulujen kerhot palvelivat sanottua tavoitetta. Opettajien ja suomalaisten oppilaiden oli opittava maahanmuuttajien kulttuuria ja sopeuduttava näin muodostuneisiin aikaisempaa kansainvälisempiin koulu yhteisöihin. Mainittakoon, että Helsingissä on nykyään kouluja, joissa opetetaan yli 50 vierasta kieltä.

Tutkimustiedon mukaan nimenomaan maahanmuuttajatytöt ovat oppilaista kaikkein tyytyväisimpiä suomalaiseen kouluun.

1980-luvun lopulla koulutoimen järjestettäväksi ja hallinnoitaviksi tulivat myös sairaalaopetus, vammaisten koululaisten avustaminen ja harjaantumisopetus. Kaikkien näiden opetussektoreiden kohdalla oli suoritettava monenlaista kehittämistä. Kun pääkaupungissa kaikkien näiden ryhmien määrä oli valtakunnan suurinta, se vaati Helsingin koululaitokseen erilaisia sopeuttamistoimia, mm. opettajien ja muiden toimihenkilöiden lisäämistä ja kouluttamista sekä opetusmenetelmien kehittämistä.

- - -

Samalla vuosikymmenellä käynnistettiin työelämään tutustuttaminen sekä yläasteilla että lukioissa ja tämä toiminta on yhdistänyt kouluja paikkakunnan teollisuus- ja liike-elämään sekä toimistotyöhön. Monet nuoret ovat tällaisen harjoittelun opastamina osanneet valita jatko-

opintojaan. Leirikoulutoimintaa laajennettiin, jonka avulla kaupunkilaisnuoret tutustuivat maaseudun elämään ja luontoon. Myös oppilashuoltoa jouduttiin jatkuvasti laajentamaan ja monipuolistamaan.

Kun yläasteen jälkeen lukioon siirtyi 57% oppilaista, ryhdyttiin lukion opetusta kehittämään monella tavalla. 1980-luvulla Helsingin lukioissa otettiin käyttöön kurssimuotoinen opetusjärjestelmä, joka lisäsi oppilaiden valinnanmahdollisuuksia. Epäkohtana on se, että enää ei muodostu entisenlaisia perusluokkia ja luokkahenkeä, kun oppilaat hajautuvat joka työpäivä lähtöluokastaan erilaisiin pienempiin opetusryhmiin. Tämä tapahtuu nimenomaan luokattomissa lukioissa. Eräät kunnan ja yksityiset lukiot saivat oikeuden järjestää ns. International Baccalaureate-tutkintoon tähtääviä opintoja.

Kun mainitaan vielä entistä tiiviimpi yhteistyö lukioden ja ammatillisten koulujen välillä, on merkittävimmät kehityksen suunnat virka-aikanani mainittu. Ilta-lukioiden opetusta kehitettiin ajan vaatimusten mukaisesti ja niitä ryhdyttiin myöhemmin nimittämään aikuislukioiksi.

Kielilaboratoriot ovat mahdollistaneet vieraitten kielten suullisen taidon nousun. Siitä on verraton apu yhä kansainväistyneemmässä liike- ja kulttuurielämässä ja ulkomailla matkustamisessa.

Yhtenä kouluhallituksen kokeilukohteena oli Katajanokan koulun luonnontiedekeskeinen, eheyttävä opetus, johon mm. presidenttipari Mauno ja Tellervo Koivisto kävivät tutustumassa koulua vihittäessä. Olin tästä kokeilusta erityisen kiinnostunut, kun väitöskirjani oli käsitellyt opetuksen integrointia. Vein Katajanokan kouluun monesti vieraita, koska suuri luonnontieteen laboratoriomainen luokka oli jo sinänsä

tutustumisen arvoinen. Alkuvuosina koulussa sovellettiin Yhdysvalloista peräisin olevaa heureka-metodia. Koululaisia varten oli suunniteltu helppoja tehtäviä, joiden tulokset he totesivat nopeasti ja saivat tunteen, jotta "minä sen keksin". Niinpä esimerkiksi kemian tunneilla oppilaiden tehtäväksi annettiin sekoittaa kahta tiettyä väritöntä ainetta keskenään, jolloin aineet yhdistyessään muuttuivat punaisen väriseksi ja oppilaat iloitsivat tuloksistaan. Juuri oppilaiden oma aktiivinen toiminnallisuus eheytti kaikkea Katajanokan koulussa annettavaa opetusta.

Yllä presidentti ja rouva Koivisto tutustuvat Katajanokan koulun rehtorin ja erään oppilaan johdolla omatoimista opiskelua korostavaan luonnotietokeskeiseen opetukseen.

Paljon olisi pääkaupungin koulutoimen muistakin kehityspiirteistä kertomista, esimerkiksi av-välineiden ja oppikirjojen kehittämisestä niin minun virka-aikanani kuin vielä enemmän sen jälkeen, jolloin omaleimaisuus, kansainvälisyys ja eräät muutkin opetuksen alueet siirtyivät pitkin askelin eteenpäin. Valitettavasti eräs toiminta, nim. kesävirkestys, jota nykyisin tarvittaisiin yhä lisääntyneiden psyykkisesti häiriytyneiden oppilaiden kuntouttamiseksi, on vähentynyt kymmenesosaan

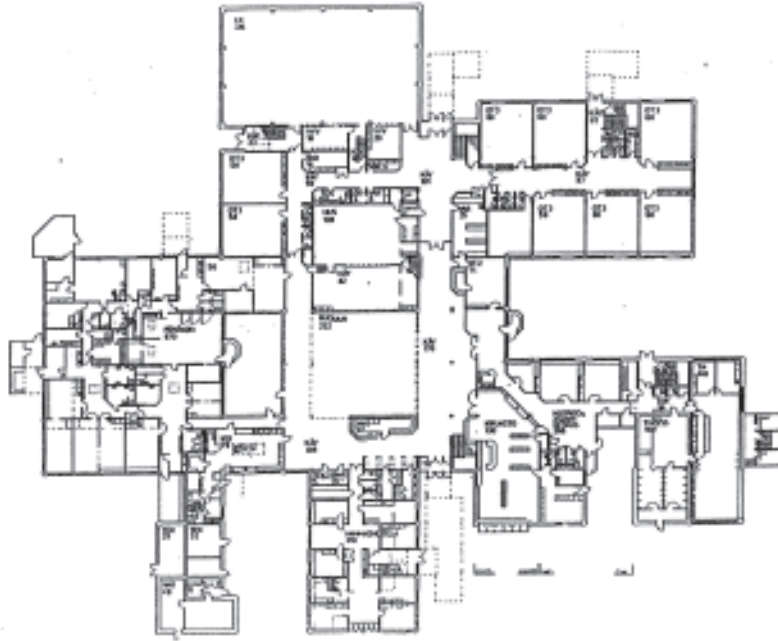
aikaisemman kesävirikistyksen määrästä. Sen sijaan erityistukea vaativien lasten luokkia, erityisopettajia, psykologeja, kuraattoreita ja kouluavustajia on jouduttu lisäämään valtavasti 1990-luvulla.

Koulutilojen ja välineistön kehittämistä Helsingissä peruskoulun alkuvuosina

Helsingissä oli vuoden 1990 alussa yhteensä 133 koulurakennusta, joista Helsingin kaupungin hallinnassa oli 117 sekä lisäksi 55 siirrettävää ns. viipalekoulua. Kaupungin hallinnassa olleiden koulurakennusten kokonaistilavuus oli 2,35 miljoonaa kuutiometriä. 1980-luvulla valmistui 26 uutta koulurakennusta, joista yksi oli yksityinen sekä viisi lisärakennusta. Uusissa kouluissa oli tilaa 220 luokkaa varten. Muuhun kuin peruskoulukäyttöön siirrettiin kuusi koulurakennusta, joista kolme on kaupungin omistamaa. Kun peruskoulun opetukselliset tavoitteet ja maailmalla tapahtunut pedagogis-sosiaalinen kehitys aiheuttivat uusia vaatimuksia koulutilojen suunnitteluun ja kun suunnittelijoiksi otettiin uusia arkkitehtejä ja pedagogiikan asiantuntijoita, syntyi 1980-luvulla aikaisemmista koulurakennuksista paljon poikkeavia kouluja.

Oppilaiden oppimismahdollisuuksien ja viihtyvyyden lisääminen aiheuttivat mm. seuraavanlaisia ratkaisuja. Oppilaskirjasto pyrittiin eräissä uusissa kouluissa sijoittamaan mahdollisimman keskelle koulurakennusta, jotta kaikilla oppilailta olisi mahdollisimman lyhyt matka kirjastoon. Siellä sai opiskella myös ns. hyppytuntien aikana, ja parhaimmissa tapauksissa sivukirjastossa oli kirjastonhoitaja tavattavissa ja auttamassa tietojen etsinnässä. Toinen tyypillinen ratkaisu oli eri luokka-asteiden sijoittaminen omaan siipeensä. Niinpä I-II-luokat sijoitettiin lähekkäin ja III-IV-luokat lähekkäin sekä V-VI-luokat keskenään lähekkäin koulurakennuksessa. Kullakin osastolla saattoi olla myös oma piha-alueensa, jotta isommat oppilaat eivät pääsisi mahdollisesti sekoittamaan pienempien leikkejä taikka kiusaamaan heitä.

Koulut pyrittiin sijoittamaan sellaisille tonteille, ettei oppilaiden tarvitsisi ylittää monta liikenneväylää ja että ympäristössä olisi puita ja pensaita. Joihinkin kouluihin tehtiin rappusten lisäksi ns. invalidiluisikat pyörätuolilla kulkevia oppilaita varten, samoin ovien leveyden tuli olla riittäviä. Ruokasali sijoitettiin usein rakennuksen keskelle siten, että luontoa oli näkyvissä suurista ikkunoista jne. Opetusvälinevarasto pyrittiin sijoittamaan opettajahuoneen lähelle, jotta opettajien olisi helppo ottaa mukaansa luokkiin av-välineitä, karttoja ym. tarpeellista opetusvälineistöä opetuksensa tueksi.

Yllä on arkkitehtipiirustus Suutarilan koulukeskuksen ensimmäisestä kerroksesta. Tässä koulukeskuksessa on monen hallintokunnan tiloja, jotka palvelevat useitten hallintokuntien toimia. Rakennuksen isäntänä toimii se hallintokunta, jolla on eniten tiloja rakennuksessa. Täällä se on ala-asteen rehtori.

Sen sijaan meteliä aiheuttavat tilat (voimistelusalit, puutyö-, metallityö sekä kone- ja sähköopin luokat) sijoitettiin koulurakennuksen laidoille. Uusina erikoisluokkina saatiin yläasteille ja lukioon atk-luokat ja kielilaboratoriot, joiden avulla tietotekniikan ja vieraitten kielten oppiminen tehostui voimakkaasti. Juhlasaliin tai luokkiin sijoitettiin myös videotykkejä, jotta opetusta voitaisiin antaa uusilla opetusvideoilla. Kouluviraston arkkitehdit Tuija Pösö ja Tapani Koivula sekä heidän seuraajansa olivat rakennusviraston asiantuntijoiden kanssa suunnittelemassa uudenaikaisia kouluja, joissa toimikunnissa oli mukana myös uuden koulun tuleva rehtori. Helsingin kouluviraston ja rakennusviraston johtoryhmät pitivät säännöllisesti yhteiskokouksia jokaisen uudisrakennuksen kohdalla. Vanhoihin kouluihin saatiin saneeraamalla kielilaboratorioita ja lisäämällä tietokoneita tavallisiinkin luokkiin, samoin muita nykyajan vaatimia välineitä.

Naulakallion koulu on ajanmukainen sekä sisältä että ulkoa. Oppilaiden touhut koulun pihalla osoittavat että lukuisat pihatelineet ovat ahkerassa käytössä.

Minun virka-aikanani rakennettiin kaksi todella nykyaikaista erityiskoulua, nimittäin Naulakallion ja Toivolan uudet koulurakennukset, joissa oli poikkeuksellisille oppilaille tarkoituksenmukaiset, pienikokoisemmat ja erityisvälineillä varustetut opetustilat. Mainittuihin kouluihin onnistuttiin hyvän taloustilanteen vuoksi sijoittamaan myös uimahalli ja kuntoutustilat sekä monenlaisia muita aputiloja ja laitteita, joilla lisättiin oppilaiden oppimismahdollisuuksia ja motivaatiota koulunkäyntiin. Toki kunkin opettajan opetus- ja oppilaiden käsittelytaidot ovat olleet kautta aikain pääasia, jolla oppilaat on saatu oppimaan ja viihtymään koulussa. Tutkimusten mukaan oppilaidentietotaso ja kiinnostus kouluaan kohtaan on selvästi lisääntynyt mm. näissä uusissa kouluissa.

Muuan monessa uudessa koulussa toteutettu idea on koulutilojen monikäyttöisyys. Koulurakennusten yhteyteen sijoitettiin mm. sosiaalitoimen hallinnassa olevia esiopetuksen tiloja, samoin sivukirjasto, jolloin oppilaille oli lyhyt matka kirjasto-opiskeluun. Joissakin uusissa kouluissa on myös nuorisosiainkeskuksen ja terveydenhoidon tiloja. Näin on mm. Suutarilan koulukeskuksessa. Esimerkiksi liikuntatilat tehtiin sellaisiksi, että aikuiset saattoivat toimia niissä iltaisin ja viikonloppuisin. Yläasteiden kotitalous- ja käsityötilat palvelevat oman asuinalueensa aikuisten iltaharrasteita. Niitä kehitettiin vanhan systeemin kansalaiskouluissa ja jatkettiin peruskoulujen yläasteita rakennettaessa. Kaikki tällainen on koulutoimen kehittämistä siihen

suuntaan, mitä yhteiskunta milloinkin koulutoimelta vaatii. Koululaiset ovat voineet käyttää nuorisotiloja ja nuoret ovat voineet iltaisin käyttää koulutiloja omissa toimissaan. Kehittämistä on siis tehty jatkuvasti sekä oppilaita että ympäröivää yhteiskuntaa varten.

Pohjoismaiden pääkaupunkien koululaisten vierailu Helsinkiin on eräs osoitus koulujemme kansainvälisyydestä.

Lopuksi

Omalla virkakaudellani järjestetyt opetuskokeilut jatkuivat Helsingin opetustoimessa kiihtyneellä vauhdilla seuraavina vuosina ja käyttöön on tullut erilaisia ajan vaatimia uudistuksia. Pääteoksessani "Neljännesvuosisata Helsingin opetustoimen kehitystä" (Helsingin

koululaitos peruskoulun alkamisesta 2000-luvulle) olen kertonut omasta, työtoverieni ja seuraajieni suorittamasta koulutoimen kehittämisestä, joka ei lopu koskaan. Vaikka suomalaisten elintaso on jatkuvasti kohonnut, on varsinkin lasten ja nuorten psyykkisten ongelmien määrä noussut. Toisaalta oppilaiden vanhempien löystynyt kasvatusote ja maahanmuuttajien lisääntynyt määrä tuovat yhä uusia vaatimuksia koulujemme opettajistolle, hallinnolle ja muulle henkilökunnalle. Kasvatus kansainvälisyyteen ja ympäristökasvatus ovat tehostuneet 1990- ja 2000-luvuilla pääkaupungin kouluissa huomattavasti. Ne molemmat vaativat koulujen opetuksen kehittämistä tiettyihin suuntiin.

Jo 1980-luvulla valtaa siirrettiin huomattavasti valtakunnan ja kunnan tasolta opetusviraston ja koulujen tasolle. Kun vaatimukset opetukselle ja muulle koulujen toiminnalle yhä kasvavat ja muuttuvat, voidaan kysyä, mistä löytää oikeat lääkkeet Suomen koulutoimen säilyttämiseksi Pisatutkimuksen osoittamalla korkealla tasolla ja miten oppilaiden mielenterveyttä ja viihtyvyyttä kouluissamme voitaisiin parantaa ja uudistusten yhteydessä syntyviä epäkohtia välttää.

Lähteet

(Valitettavasti vain harvat henkilöt ovat käsitelleet Helsingin koululaitoksen kehitystä ja silloinkin melko kapeita sektoreita. Siksi omien artikkelieni määrä on suhteellisen suuri verrattuna muitten laatimiini)

-Arajärvi, Pentti 1985. Koululainsäädännön käsikirja. ISBN 951-30-6244-9. Jyväskylä Gummerus Oy. Ss. 560.

-Helsingin koulutuspoliittisen työryhmän mietintö 31.12.1990. Helsingin kaup. kouluviraston julkaisuja. Ss. 61.

-Helsingin koululaitoksen vuosikertomukset vv. 1970-2010.

-Kauranne, Jouko 1971. Kansakoulun opetukseen kohdistuneet integrointipyrkimykset vuosina 1912-1939. Väitöskirja. Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia nro 18.

-Kauranne, Jouko 1977. Helsingin opettajien siirtosuunnitelma hahmottumassa. Rihveli nro 1. ss. 8-9.

-Kauranne 1982. Lukioiden omaleimaisuus lisää opiskelun mielekkyyttä. Suomen kunnallslehti nro 6. ss. 33-35.

-Kauranne, Jouko 1983. Valintojen lisääminen, kehityksen suunta koululaitoksessa. Kanava nro 3, ss. 225-227.

-Kauranne, jouko 1984a. Koululaitoksen uusi ilme. Omaleimaisuus ja valinnaisuus. Suomen kunnallslehti nro 2, ss. 44-46.

-Kauranne, Jouko 1984b. Oppisopimuskoulutusta lisättävä Suomessa. Nykypäivä 14.7.84.

-Kauranne, Jouko 1984c. Koulutoimi atk-aikaan. Suomen kunnallslehti nro 17, ss. 31-32.

-Kauranne, Jouko 1985. Koulu kehittyy, mutta miten? Artikkelikokoomajulkaisussa Koulu 2000 tulevaisuuden visiot., ss. 16-20. Jaakko Taara Oy Turku.

-Kauranne, Jouko 1986. Erityisopetuksen tulevaisuus. Nykypäivä 4.12.86.

-Kauranne, Jouko 1988. Pääkaupungin koulusodat 1970- ja 1980-luvuilla. ISBN 952-90001-54. Ss. 159. Uudenmaan Kirjapaino Oy, Vantaa.

-Kauranne, Jouko 1994. Helsingin koulutoimen hallinnon muuttuminen. Artikkelikokoomajulkaisussa Suomen Kouluhistoriallisen Seuran vuosikirjassa.

-Kauranne, Jouko 1995. Suomalaisen kouluopetuksen eheyttämisen juuret. Artikkelikokoomajulkaisussa Suomen Kouluhistoriallisen Seuran vuosikirjassa.

-Kauranne, Jouko 1997. Omaleimaistamisen mahdollisuudet Suomen kansa- ja peruskouluissa maamme itsenäisyyden aikana. Artikkelikokoomajulkaisussa Suomen Kouluhistoriallisen Seuran vuosikirjassa.

-Kauranne Jouko 2003. Neljännesvuosisata Helsingin opetustoimen kehitystä. Pääkaupungin koululaitos peruskoulun alkamisesta 2000-luvulle. ISBN 951-718-812-9. Ss. 592. Yliopistopaino Helsinki.

-Kauranne, Jouko 2004a. Tapahtumia ja tunnelmia suloisessa Suomenmaassa. Oma kustanne. Ss. 296. Kirjapaino Multiprint Oy. Helsinki.

-Kauranne, Jouko 2004b. Helsingin koulut ja niiden opetus itsenäisyyden aikana. Artikkelit Suomen kouluhistoriallisen Seuran vuosikirjassa.

-Kauranne, Jouko 2008. Eläkeaikamme tapahtumia ja tunnelmia. Opus 2. Ss.266. ISBN 978-952-92-4493-5. Kirjapaino Multiprint Oy Helsinki. Oma kustanne.

-Kiuasmaa, Kyösti 1982. Oppikoulu 1880-1980. ISBN 951-9152-35-0. Kirjapaino Kaleva, Oulu.

-Koivula, Tapani 1997. Monitoimitaloja 25 vuotta. ISBN 951-772-902-2. Hgin kaup. opetusviraston julk.sarja A1/97. Ss.54.

-Kolbe, Laura 2002. Helsingin historia vuodesta 1945, osa 3. Luku: Kansalaislähtöinen pääkaupunki Teuvo Auran aikana, sivut 330-357, jotka käsittelevät pääkaupungin siirtymistä peruskouluun. ISBN 951-37-3483-8. Edita Prima Oy. Helsinki.

-Nyyssönen, Outi 1990 Helsingin kaupungin organisaatioilmastotutkimus. ISBN 951-772-106-4. Hgin kaup. kouluviraston julk.sarja A1/1991. Ss.17.

-Peruskoulun opetussuunnitelmakomitean mietinnöt I-II 1970. Komiteamietinnöt A4-5/1970. Valtion painatuskeskus Helsinki.

-Salminen, Jari – Jukka-Pekka Pietiäinen – Jouko Teperi 1995. Yksityisoppikoulujen historia 1872-1977. ISBN 951-37-1735-6. Painatuskeskus Oy Helsinki. Ss. 359.